

Митре Инадески, ПРВАТА ГОДИНА НА НОВ И РЕВОЛУЦИЈАТА —
искажувања за вооружената борба против окупаторот во Скопје во
1941 год., издавач: Историски архив — Скопје, Скопје 1973, 64

Иницијатор и организатор за публикување на ова издание е Градскиот одбор на СЗБ од НОВ на Скопје, наведувајќи во белешката од издавачот дека под друг наслов и во скратена верзија овој труд бил презентираи и на Научниот собир „Скопје во НОВ 1941 година“ што се одржа на 13 и 14 јуни 1972 година. Изданието е отпечатено со цел да послужи како прилог за натамошното запознавање и проучување на НОВ на Скопје.

Својот труд М. Инадески главно го базира на сеќавањата на борците. Во својот осврт кон изданието, наместо предговор, напоменува дека досега само од Скопје свои сеќавања имаат напишано околу 140 учесници, кои претставуваат драгоцен прилог за надополнување на недостатокот на оригиналната архивска и друга документација. Големият дел, пак, од тие искажувања се публикувани во разни весници и списанија.

Содржински, книшката е поделена на неколку наслови и тоа: Скопските комунисти за вооружената борба против окупаторот; Диверзантски групи, магацини и работилници за оружје; Првиот скопски партизански одред; Уште некои искажувања и заклучок. На крајот на книшката даден е и регистар на автори од кои се цитирани искажувањата и регистар на лични имиња.

Секако дека излегувањето од печат на овој прилог, инаку скромен по обем и претензии, заслужува пофалба, а посебно поддршката на Градскиот одбор на СЗБ од НОВ на Скопје во обидите за расветлување на оваа значајна и би рекол преломна година од историјата и вооружената борба против окупаторот во Скопје. Истовремено, Историскиот архив во Скопје го збогатува својот книгоиздавачки фонд со трите започнати едници уште со една книга, вредна за одбележување.

С. М.

Александар Матковски, ДИЕТОТ — КРВНИНАТА ВО МАКЕДОНИЈА
И НА БАЛКАНСКИОТ ПОЛУОСТРОВ ЗА ВРЕМЕ НА ТУРСКОТО
ВЛАДЕЕЊЕ, МАНУ, Скопје, 1973, 127

Неодамна, во издание на Македонската академија на науките и уметностите, излезе од печат мошне исцрпната студија за диетот од А. Матковски, прва од вакков вид за споменатава проблематика.

Студијата е финансирана врз бројна изворна документација. Авторот користел околу 180 сципи на Битолскиот кадилак, мухиме дефтери, како и извори за шеријатското право.

Во студијата се предадени бројни илустрации на гравури. На

крајот авторот дал резиме на француски јазик, како и регистри за упогребени турски зборови и за поважни поими.

Во почетокот авторот се осврнува на значењето, етимологијата и синонимите за диетот. Притоа нагласува: „Диетот е материјален надоместок за убиство или ранување, кај нас познат под името крвинина. Ова е најкратка дефиниција за диетот“. (7) Говорејќи за историското потекло на диетот, авторот истакнува: „Диетот води непосредно потекло од крвната одмазда и до него се дошло преку кисас. Додека крвната одмазда претставува најгруба и директна пресметка меѓу двете закрвени општествени заедници, кисасот воведува извесен ред и се стреми да ја ублажи крвната одмазда на тој начин што сака одмаздникот да го постави визави злосторникот и така од пресметката да ги исклучи што повеќе општествените заедници. Диетот, пак, оди уште повеќе кон ублажување и сака крвната одмазда да ја претвори во паричен надоместок за пролеаната крв. Така диетот претставува најблага форма на крвна одмазда“ (12) Анализирајќи го влијанието на преттурските правни системи врз диетот од времето на турското владеење, авторот забележува: „Диетот не е оригинална османлиска установа, туку е преземена и приспособена кон приликите на Турската Империја. Во поглед на диетот, османлиското право трпело влијание од повеќе нетурски правни извори, и тоа од арапското шеријатско право, од византиското право, од правото

на средновековните балкански држави и од обичајното право на балканските народи“. (16) Натому, авторот ја разгледува примената на диетот при разни видови убиства. Осврнувајќи се врз кисасот, авторот, меѓу другото, истакнува: „Кисасот претставувал средина меѓу крвната одмазда (интикам) и диетот. Всушност, кисасот е ублажена и сведена во законски рамки крвна одмазда. Кисасот претставувал легална форма на крвната одмазда, бидејќи турската власт се стремела да го фати злосторникот, да ја одреди сразмерноста на нанесената повреда и потоа да им го предаде на роднините на убиениот или ранетиот за да му нанесат исто такво зло какво што тој им сторил. Тенденцијата на турската администрација била интикамот да го сведе на кисас, а кисасот — по можност — на диет...“ (25) Натому, Матковски се задржува на видовите на кисас, на условите за примена на кисасот, како и на прашањето: кој го извршувал кисасот. Говорејќи за диетот за ранување (ерш), авторот забележува: „Ерш е одмерена сума платена како отштета за човечки органи, а не за убиено лице, со други зборови, исплатениот диет за оштетени човечки органи се вика ерш“. (38) Притоа, авторот разликува два вида ерш. Освен тоа, авторот ги класифицира, според шеријатското право, телесните повреди во 10 групи. Потоа се осврнува на диетот како територијално-колективна обврска. Притоа, заклучува: „...Крвинната се наплаќала од убиецот или од неговиот сој, ако бил познат, или од територијалните единици, ако

не бил познат. Доколку територијалната единица била поголема, како на пр. државата, дотолку помалку била обременета со плаќање диет и обратно. Најмалата територијална единица — селото, со своите граници, била најмногу нагребена со овој вид давачки, кои многу го притискале и онака сиромашното македонско село за време на турското владеење“. (55) Натаму, авторот се задржува на односот на диетот и сулхот. „Помирувањето на двете закрвени страни во турските документи најчесто се викало според арапскиот збор сулх“. (57) Потоа го разгледува прашањето: во кои случаи се плаќало диет, а во кои не. Осврнувајќи се врз прашањето кој плаќал диет, авторот заклучува: „...Диет плаќале поединци, најчесто самите деликвенти, групи, роднини, територијално-административните единици, државата, сопствениците на робовите и на добитокот, старателите на малолетници или ненормални, а во исклучителни случаи и органите на власта“. (73) Потоа, со бројни примери го разгледува прашањето: кој добивал диет. Анализирајќи го начинот на плаќањето на диетот, авторот заклучува: „...Диетот се плаќал, главно со пари, но не ретко се плаќал и во натура, со жито и со други производи, со добиток, робови, жена, коњ, оружје, земја и со се друго што

имало вредност...“ (90) Натаму, авторот се задржува на местото на диетот во судската процедура, при што истакнува: „Правото да се поднесе тужба и да се бара диет за убиство застарувало по 15 години од убиството. Меѓутоа, независно кога ќе се поднела тужба, ако пресудата била да се плати диет, тогаш таа морала да се реализира во срок од три години, т.е. диетот требало да се плати најдоцна за три години. Можело да се плати веднаш и во рати, но најдоцна за три години од донесувањето на пресудата. Со плаќањето на диетот делото се сметало за ликвидирано, спорот решен, а процедурата завршена“. (103) Потоа, авторот изнесува бројни злоупотреби на турските власти во врска со диетот. Натаму го разгледува прашањето: диетот и ајдутите. На крајот, авторот се осврнува на формите на отпор против диетот.

Обидот на Матковски да проникне во тајните на османските правни норми во врска со диетот, — наполно успеал. Авторот не само што го определил вистинското место на диетот во османското законодавство и обичајно право, но ги предал и финесите на примената на диетот во праксата. Сето ова ја детерминира вредноста на оваа публикација.

Д. Д.